

Η ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Ἡ σχέση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης μὲ τὸ «ἐντελῶς ἄλλο», δηλ. μὲ αὐτὸ ποὺ τὴν ὑπερβαίνει καὶ τῆς ἀποκαλύπτεται ὡς Θεός, ὑπῆρξε ἀπ' ἀρχῆς ἀπροϋπόθετη τραυματικὴ ἐμπειρία σὲ βάρος τοῦ ἀνθρώπου. Φαίνεται ὅτι, στὴν ἀφετηρία τοῦ ὑπάρχειν, συνέβη κάτι σπαρακτικὰ τραγικὸ, τὸ ὁποῖο, πολιτισμοὶ καὶ θρησκείες, ψυχανεμίζονται ἀκόμα. Ἐκείνη τὴ σύγκρουση μὲ «τὸ ἱερό» ὁ Κίρκεγκωρ περιγράφει ὡς ἐμπειρία «φόβου καὶ τρόμου» καὶ ὁ Rudolf Otto τὴν θεωρεῖ «τρομερὸ μυστήριον γοητείας». Τὴν ἴδια ἐκείνη σύγκρουση, ὁ προφήτης Ἀμὼς εἶχε ὀνομάσει «ἡμέρα Κυρίου» καὶ σημείωσε «οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες αὐτήν», ἐπειδὴ ἦταν «σκότος καὶ οὐ φῶς»· ὁ δὲ συγγραφέας τῆς πρὸς Ἑβραίους, ὅταν ἀναφέρεται σ' αὐτήν, καταλήγει: «φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος».

Ἐκτοτε, ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐξευμενίξει «τὸ ἱερό» μὲ κάθε τρόπο, κατέστη διαιώνια.

Ἐκείνη ἡ δουλικὴ σχέση βάσταξε ἀπὸ τὴν ἀπώτατη Δημιουργία μέχρι τὸν Ὅμηρο. Ὁ «τυφλὸς» ραψωδὸς θέλησε νὰ τὴν ἀπαλύνει καὶ ἐνῶ οἱ κυπέλες τῆς ποιήσεώς του εἶναι παρμένες ἀπὸ «τὸ ἱερό», τὸ ὑλικό τους εἶναι διαφορετικὸ, προέρχεται ἀπὸ «τὸ ὠραῖο». Ἡ ἱστορικὴ μάχη ἔγινε γιὰ τὴν ὁμορφιὰ (τῆς Ἑλένης), δηλαδὴ δόθηκε σὲ ἐπίπεδο πνευματικὸ. Καθὼς «τὸ ἱερό» ἐξοβελίζοταν γιὰ πάντα, παρέδινε τὴ θέση του στὸ «ὠραῖο» καὶ στοὺς ἐπόμενους ἔξι αἰῶνες οἱ πρόγονοί μας λάξευαν στὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν τὶς «καλὰς κάγαθες» ἀρετὰς, ποὺ ὀφείλαν οἱ ἴδιοι νὰ ἀποκτήσουν, ἂν ἤθελαν νὰ γίνουν ἡμίθεοι. Ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ διαδικασία κράτησε περίπου 1.800 χρόνια, μέχρι τὸν Πλάτωνα. Ἐκεῖνος, δείχνοντας μηδενικὴ ἀνοχὴ στοὺς ποιητὰς, ἐξόρισε τελείως ἀπὸ τὰ ἔργα του τὴν ὄντολογικὴ μαρτυρία «τοῦ ὠραίου» καὶ εἰσήγαγε στὸν κόσμον τὴν ἔννοια «τοῦ ἀληθινοῦ». Μόνο ἐπάνω στὴν «ἀλήθεια» λοιπὸν θὰ

μποροῦσε νὰ οἰκοδομηθεῖ ἢ μόνη, ἀνώδυνη καὶ πνευματικὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. Συμμεριζόμενος αὐτὴν τὴν περιρρέουσα φιλοσοφικὴ ἀγωνία τῆς ἐποχῆς του, ὁ Ῥωμαῖος ἡγεμόνας στὸ Πραιτώριο ῥωτᾷ τὸν κατάδικο ποῦ εἶχε μπροστά του: «τί εἶναι ἀλήθεια»; Ποῦ νὰ φανταζόταν ὁ δύσμοιρος δικαστής, ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι κατάσταση, ἀλλὰ εἶναι πρόσωπο. Στεκόταν μπροστά του. Καὶ εἶχε ἤδη διακηρύξει: «ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»!

Ἡ λέξη *Κατήχηση* σημαίνει «πρὸς τὰ κάτω ἤχηση, πληροφορίας ἀνωθεν». Μέχρι τὰ χρόνια τῆς Καινῆς Διαθήκης οἱ ἄνθρωποι «ἀκοῦν» περὶ τοῦ Θεοῦ. Οἱ Ἕλληνες, ὅπου ὁ Ἑρμῆς «ναίει», ἐκεῖ πληροφοροῦνται ὡς ἐρμηνεῖα, τὴν ἀπόφαση τῶν Ὀλυμπίων. Οἱ Ἑβραῖοι, ὅταν ὁ προφήτης φωνάζει «ἄκουε Ἰσραὴλ... τάδε λέγει Κύριος», τότε μαθαίνουν τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ τῶν Πατέρων τους. Ἡ ἐναγώνια προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀφουγκράζεται τὸν ἀνωθεν ἦχο, ὡς πληροφορία τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἦταν ἐπὶ χιλιετίες ὁ μόνος τρόπος βίωσης τῆς ὄντολογικῆς μας σχέσεως μὲ τὸν Θεό, σὲ ὅλη τὴν Ἑγγὺς καὶ Μέση Ἀνατολή. Ὅμως, στὰ χρόνια τῆς Καινῆς Διαθήκης κάτι ἄλλαξε. Ὁ Χριστὸς εἶχε πεῖ: «ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα» καὶ αὐτὴ ἡ καταπληκτικὴ διάνοιξη τοῦ ὀρίζοντα τῆς ψυχῆς, ἦταν ἡ ἀπάντησι στὴν πλατωνικὴ ὑποψία ποῦ ἤθελε ἡ λέξι «ιδέες» νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ «ιδεῖν» τοῦ ῥήματος «ὄρω» καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ «εἰδέναι» τοῦ «οἶδα». Ἰδέες εἶναι ὅσα βλέπονται καὶ ὄχι ὅσα νοοῦνται (ιδέατρον-θέατρον), ὅποτε φιλόσοφοι καλοῦνται «οἱ τῆς ἀληθείας φιλοθεάμονες», γι' αὐτὸ καὶ ἡ πόρνη Διοτίμα δίδασκε στὸν Σωκράτη «τὴν θεὰ τοῦ κάλλους τοῦ ἀπολύτου». Ἡ «ἐξ ἀκοῆς» σχέση μὲ τὸν Θεό, ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, καὶ ἡ ἰδέα τῆς θεᾶς τοῦ θεοῦ, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, «συναντήθηκαν» στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Στὴν Πάτμο, καταγράφηκε ἡ θεοπτία ὡς μεγαλειώδης πιὰ προσωπικὴ ἐμπειρία, «...καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου...», «...καὶ εἶδον ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα...», «...καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη...».

Ἀμέσως ἡ Ἐκκλησία ἀντικατέστησε τὰ ἀγάλματα μὲ εἰκόνες ἐνὸς «ἐντελῶς ἄλλου» κόσμου, κόσμου πνευματικοῦ, ἀλλὰ εἰκονικὰ ἀναδυόμενου στὰ ὄρια τῆς ψυχῆς. Ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ «εἶναι», ὅποτε ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ δὲν παραπέμπει σὲ πρωτότυπο, ἀλλὰ ἡ ἴδια εἶναι αὐτὸ ποῦ εἶναι (γεγονὸς ποῦ δὲν κατάλαβε ἡ Ἀναγεννησιακὴ ζωγραφικὴ καὶ ἔκανε εἰκόνες πιὸ πιστὲς στὸ πρωτότυπο, ἀλλὰ αὐτὸ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπιστίας). Ὅμως, ἐμεῖς τὸ καταλάβουμε καὶ τὸ θωρακίσουμε σὲ δόγμα. Πλήρη γνώσι περὶ τοῦ Θεοῦ δὲν μποροῦμε νὰ ἀποκτήσουμε, οὔτε βέβαια νὰ Τὸν δοῦμε «πρόσωπο πρὸς πρόσωπο». Μποροῦμε ὅμως νὰ ἔχουμε ἐμπειρία καὶ γέυσι τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὴ ἐπιτυγχάνεται

μόνο μέσα στη λογική λατρεία της Τριαδικής Μονάδος. Έτσι, στη θεία Λειτουργία όλες οι ευχές αναπέμπονται στον Θεό Πατέρα (που δὲν εικονίζεται πουθενά), τέσσερεις απευθύνονται στον Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό (που εικονίζεται παντού) και μόνο μία στο Ἅγιο Πνεῦμα (που εικονίζεται «ώσεί...»).

Έτσι, γὰ μᾶς, *Κατήχηση* εἶναι ἡ λογική λατρεία, ἀφοῦ μόνο σ' αὐτὴν ἀποκτᾶται ἡ ἐμπειρία τῆς γεύσεως τοῦ Θεοῦ. Κατηχητικό βιβλίο μας εἶναι ἡ Παρακλητική. Οἱ σελίδες τῆς διδάσκουν τὴν τριαδικότητά Του, ἐμφανίζουν τὶς φανερώσεις Του, δίνουν τρόπους διασύνδεσης μαζί Του και πῶς αὐτὴ ἐπιτυγχάνεται κάθε φορὰ που ἐξ αἰτίας μας διαρρηγνύεται.

Εἶναι λάθος που σήμερα πολλοὶ ἱεροψάλτες μας παραθεωροῦν τὴν Παρακλητικὴ και τὴν ἀντικαθιστοῦν, ὀλοένα και περισσότερο, με πλήρεις ἀσματικὲς Ἀκολουθίες ἀγίων. Οἱ βίοι τῶν ἀγίων εἶναι ὠφέλιμοι ὁδοδείκτες. Μᾶς ὑπενθυμίζουν τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο ἐκεῖνοι βίωσαν τὴ γνῶση τοῦ Θεοῦ, τὴ θέα τοῦ Θεοῦ και τὴ σχέση τους, διαφορετικὴ ὁ καθένας, μαζί Του. Ὅμως, τὸ νὰ ὑποκαθίσταται ἡ Τριαδικὴ θεολογία μας (ἀπὸ τὴν ὁποία και οἱ ἅγιοι μας ἐμπνεύσθησαν) με τὶς πλήρεις ἀσματικὲς Ἀκολουθίες τους, θεωρῶ ὅτι εἶναι λάθος. Πολλὲς φορὲς στοὺς ναοὺς μας δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι δὲν λατρεύεται ὁ Θεός, ἀλλὰ κομίζονται δάφνες στοὺς ἥρωές του! Πιθανῶς, γι' αὐτὸ καλλιεργοῦνται τὰ γνωστὰ φαινόμενα βιαστικῆς ἀναγόρευσός τους, ἀνταγωνισμὸς στὴν προβολή τους, παραγκωνισμὸς παλαιότερων ἀγίων ἀπὸ νεωτέρους, ὑπερβολὴ στὴν περιφορὰ λειψάνων, κειμηλίων, εἰκόνων τους κ.ἄ.

Στὴ Βασιλεύουσα, οἱ μεγάλοι ναοὶ (ὅπως και οἱ καθεδρικοὶ τῶν πόλεων), ἦταν ἀφιερωμένοι μόνο στον Χριστό και στὶς ιδιότητές Του: «Σοφία τοῦ Θεοῦ», «Εἰρήνη τοῦ Θεοῦ», «Δύναμη τοῦ Θεοῦ», «Σωτὴρ Παντοκράτωρ», «Σωτὴρ Ἀκατάληπτος», «Παντεπόπτης», «Χώρα τῶν Ζόντων» κ.ἄ. Οἱ βιβλικὲς και οἱ ἄλλες παραστάσεις ἄρχιζαν ἀπὸ μεγάλο ὕψος και μέχρι ἐκεῖ ὑψώνονταν ὀρθομαρμαρώσεις. Κι αὐτό, γιὰ νὰ μὴν περιπολεῖ «τῆδε κάκεισε» ἡ προσοχὴ τῶν πιστῶν και ἀποσπᾶται ἀπὸ τὰ δύο κύρια σημεῖα τῆς λατρείας, τὰ ὁποία εἶναι: ὁ Ἄμβωνας, ὅπου λειτουργεῖται ὁ λόγος, και ὁ Τάφος, ὅπου βεβαιώνεται ἡ Ἀνάστασί Του. Ὅταν οἱ χριστιανοὶ γνωρίσουν τὸν λόγο Του (κατηχηθοῦν) και συμπορευτοῦν στον Τάφο Του (γίνουιν Ἐκκλησία), τότε τὸ ψωμί και τὸ κρασί που βρίσκεται ἐπάνω στὴν ἀγία Τράπεζα εἶναι ὄντως τὸ ἀναστημένο Σῶμα και Αἷμα Του και τὸ κοινωνοῦν.

Τὸ ἴδιο και τὰ μοναστηριακὰ Καθολικὰ τῆς Πόλης. Ἦταν ἀφιερωμένα κυ-

ρίως στην Ὑπεραγία Θεοτόκο καὶ στην ἐγνωσμένη Χάριη της: «Χώρα τοῦ Ἀχωρήτου», «Παμμακάριστος», «Ζωοδόχος Πηγὴ» κ.ἄ.

Ναοὶ ἀφιερωμένοι σὲ ἁγίους, κυρίως ὡς μαρτυρικά, συντεχνιακὰ καὶ ἄλλα τοπωνύμια ἦταν ἐλάχιστοι στὴν Κωνσταντινούπολη. Αὐτὸ ἦταν λογικὸ· οἱ ἅγιοι τῶν ἀρχικῶν αἰώνων ἦταν γνωστοὶ στοὺς πιστοὺς, ὅμως καθὼς ἡ Ἐκκλησία ἐξαπλωνόταν, οἱ πανταχόθεν προστιθέμενοι ἅγιοί της, οὔτε γνωστοὶ μποροῦσαν νὰ εἶναι, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀποδεκτοί. Οἱ πράξεις τους ἦταν ὅλες ἀξιόθαύμαστες, ὅμως δὲν ἦταν ὅλες ἀξιόμιμτες.

Δυστυχῶς, στὴν ἐπακολουθήσασα περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπότε ἡ θεολογία μας ἐξέλιπε, διαδόθηκε ἡ διαπράνωσις τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων ὡς πολιούχων, ὡς θαυματουργῶν, ὡς προστατῶν τόπων, συντεχνιῶν κ.ἄ.

Στὴν πρώτη χιλιετία, λοιπόν, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τοῦ «ἐνδόξου μας βυζαντινισμοῦ», Κατήχησις τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ἀποκλειστικὰ ἡ λογικὴ λατρεία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Σήμερα, μὲ τὴ λέξη *Κατήχησις* ἐννοοῦμε τὴ συστηματικὴ ἐκθεσις τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, λιγότερο τῆς δογματικῆς καὶ περισσότερο τῆς «ἠθικῆς». Πραγματοποιεῖται σὲ ναοὺς ἢ σὲ αἵθουσες ἐνοριακῶν χώρων, συλλόγων καὶ ὀργανώσεων. Δὲν τηρεῖται ἐνιαῖο ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα, ἀλλὰ σὲ κάθε Μητρόπολη ἐπιλέγονται ἐπίσημοι θεματικοὶ κύκλοι, ἀπὸ παλαιὰ ἐγχειρίδια τὰ ὁποῖα φιλοτίμως ἐκσυγχρονίζονται, σὲ ἐντυπι καὶ προσφάτως σὲ ἠλεκτρονικὴ μορφή. Τὸ ἐποπτικὸ ὕλικὸ ποὺ χρησιμοποιεῖται εἶναι χαμιλοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐπιπέδου, βελτιώνεται ὅμως, ἀπὸ πληθώρα βυζαντινῶν εἰκόνων καὶ παραστάσεων. Παλαιότερα ὀνομάζονταν «Κατηχητικά», ὅμως ἡ λέξις ἀπέκτησε αὐστηρὸ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀρνητικὸ περιεχόμενον, γι' αὐτὸ πλέον μετονομάστηκαν σὲ «ἐνοριακὰ» ἢ «συνάξεις» ἢ «συντροφίες». Πάντως εἶναι ἀντιγραφῆς τῶν παλαιῶν Κατηχητικῶν Σχολείων καὶ τῶν Κύκλων, ποὺ κάποτε διενεργοῦσαν πανελλαδικὰ οἱ χριστιανικῆς Ἀδελφότητες. Αὐτῆς, καθ' ὅλη τὴ διάρκειά τοῦ 20οῦ αἰῶνα, προσέφεραν ἐπιμελημένη θρησκευτικὴ παιδεία, ὅχι ὅμως ἀνάλογη λειτουργικὴ ζωὴ, καὶ καλλιέργησαν ἱεραποστολικὸ ἐνθουσιασμό, ὅχι ὅμως ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα. Ἰσως, αὐτῆς νὰ ἦταν τότε οἱ ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς, ἐνὸς λαοῦ ποὺ ἀλληλοσπαράσσονταν καὶ μᾶς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας ποὺ προσπαθοῦσε νὰ βρεῖ τὸν βηματισμὸ της μέσα σὲ κοινωνικοπολιτικὸ χάος. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τότε φοιτήσαντες στὰ Ὄργανωσιακὰ «Κατηχητικά», σήμερα ὅταν μιλοῦν γιὰ Ὁρθοδοξία ἐννοοῦν τὶς τέχνες της, καὶ ὅταν μιλοῦν γιὰ Ἐκκλησία ἐννοοῦν τὴν προνοιακὴ καὶ φιλανθρωπικὴ προσφορά της. Χριστιανοὶ

εἶναι μόνο «πολιτιστικά» και Ὁρθόδοξοι μόνο «ἐθνικά», χωρὶς οὐσιαστικὴ σχέση μετὰ τὴν Ἐκκλησία και τὴ λατρεία της.

Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ δικούς της διασταλτικοὺς λόγους, δὲν προσπάθησε νὰ θεραπεύσει ἢ νὰ βελτιώσει ἐκεῖνες τὶς προσπάθειες, κυρίως ὁμως, δὲν ἀντέγραψε τὸν τέλειο πανελλαδικὸ μηχανισμό τους. Ὡστόσο, σήμερα, ἡ ἴδια ἐκείνη μεθοδολογία ἐπικρατεῖ σὲ κάθε ἐνοριακὴ κατηχητικὴ δράση. Ὅμως, ἔπαψε νὰ εἶναι δελεαστικὴ, γι' αὐτὸ και τὸ ποσοστὸ τῶν σημερινῶν παιδιῶν ποὺ συμμετέχει στὴν κατηχητικὴ ἐκπαίδευση, εἶναι πολὺ μικρὸ. Ἴσως μετὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς νέας τεχνολογίας, ἀκόμα και τῆς ΑΙ, ποὺ κατεπειγόντως ἀρχίσαμε, τὰ Κατηχητικὰ μαθήματα νὰ γίνουν περισσότερὸ ἐλκυστικά.

«Τό γε νῦν ἔχον», στὴν τρίτη δεκαετία τοῦ 21ου αἰῶνα, καθὼς ἡ Ἐκκλησία στὴν Πατρίδα μας ὠθεῖται στὸ περιθώριο τῆς δημόσιας ζωῆς, ἀποδεικνύεται ὁ λαὸς μας ὅτι εἶναι «τὸ ὅλως ἀδίδακτον και ἀκατήχητον ἔθνος». Ὅποτε, χωρὶς τὴν «ἐκκλησιαστικὴν θεραπευτικὴν», οἱ κοινωνικὲς ἀσθένειες πῆραν μορφή ἐπιδημίας, ἐπιφέρουν τὴν ἔντονη καθημερινὴ σήψη ποὺ βιώνουμε και ἀποκαλύπτουν μὰ ἀπο-χριστιανισμένη και ἀλιβάνιστη Χώρα. Ἡ ὁποία οὔτε κἂν διανοεῖται τὴν πνευματικὴν παλλινόρθωση ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τοῦ προσφέρει ἡ Ἐκκλησία του.

Ἡ εὐθύνη μας τῶν Ποιμένων, ὡς Δασκάλων τῆς Ἐκκλησίας και οἰωνεῖ Κατηχητῶν, εἶναι ἀναντίρρητη και δὲν ἐπιμερίζεται σὲ εὐσεβισμοὺς ἢ σὲ παραδοσιο-φοβίες.

«Ἄνω ποταμῶν οὐ ῥέουσι πηγαί», γι' αὐτὸ ἡ ἐπανεκκίνηση μπορεῖ νὰ συντελεστεῖ μόνο ὡς ἐπιστροφή στὰ παραδεδομένα και γνώριμα μονοπάτια μας, ποὺ εἶναι ἡ λαγαρὴ και αὐθεντικὴ λατρευτικὴ Κατήχηση. Αὐτὴ εἶναι ποὺ ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸ φρόνημα τῶν χριστιανῶν μας, ποὺ ἂν ἀκόμα διατηροῦν ἔστω χαλαρὸ δεσμὸ μετὰ τὴν Ἐκκλησία, εἶναι ἐπειδὴ διαισθάνονται ὅτι διασώζει «πρόταση ζωῆς» ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς βγάλει ἀπὸ τὸ πνευματικὸ και κοινωνικὸ ἀδιέξοδο.

Χρειάζεται ὁμως ἐξαιρετικὴ προσοχή. Στὴν ἐποχὴ μας τὰ αὐτονόητα ἐξέλιπταν, οἱ αὐθεντίες ἀποκαθιλωθήκαν και στὸ ἀπυρόβλητο δὲν κατοικεῖ πιά κανεὶς. Σήμερα, προκειμένου νὰ πείσουμε τὸν λαὸ μας (ποὺ ἐμεῖς βαυκαλιζόμαστε ὅτι εἶναι δικός μας, ὁμως ἐκεῖνος δὲν μᾶς γνωρίζει), εἶναι ἀνάγκη νὰ καταβάλουμε σοβαρὴ προσπάθεια. Ἴσως, ἐπειδὴ κάποτε σταθήκαμε σκληροὶ ἀπέναντί του, κουνήσαμε ἀπειλητικὰ τὸ δάκτυλο στὶς πράξεις του και δὲν σπογγίσαμε τὸν ἁμαρτωλὸ ἰδρωτὰ του. Ὅποτε, πληγωμένος και ἀπελπισμένος

μᾶς «προσπέρασε» καὶ συνεχίζει τὴ ζωὴ του «ἐρήμην» μας. Χρειάζεται λοιπὸν νὰ τὸν ἀναζητήσουμε, νὰ ἀπομυθοποιήσουμε τὴν καχυποψία του καὶ νὰ τοῦ ἀποδείξουμε ὅτι εἴμαστε «στὰ ἴδια κρίματα». Ὅτι οἱ προθέσεις μας εἶναι εἰλικρινεῖς καὶ οἱ ἐπιδιώξεις μας καθαρὰ πνευματικές. Ὁ λαὸς μας, ἐπειδὴ ἐνδόμυχα μᾶς ἐμπιστεύεται, γι' αὐτὸ θὰ μᾶς ἀκούσει, θὰ πεισθεῖ εὐκόλα, ἀλλὰ ὄχι ἀνεπιφύλαχτα. Ἄρκει νὰ τοῦ μιλήσουμε χωρὶς ψιμύθια, χωρὶς λογιωτατισμούς, στὴ γλῶσσα του καὶ στὸ «γῆπεδό του», γιὰ νὰ τοῦ ἀποδείξουμε ὅτι ὁ Ἄκρογωνιαίος Λίθος τῆς πίστεώς μας εἶναι ἀκόμα στέρεος.

Τὸ καλύτερο ποῦ ἔχουμε νὰ τοῦ ποῦμε εἶναι: «ἔρχου καὶ ἴδε». Καὶ δόξα νὰ ἔχει ὁ Θεός, αὐτὸ ποῦ θὰ δεῖ εἶναι μὰ ρωμαλέα Παράδοσι, στὴν ὁποία ἐνυπάρχουν τέσσερα πράγματα: ἀποκαλυπτικὴ Γραφή, βιωμένη ἀγίωσύνη, κατανόηση τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐλπίδα σωτηρίας. Αὐτά, εἴτε σὰν συνειδητὴ εἴτε σὰν ἀσύνειδη ἐμπειρία, περιγράφονται στὰ λατρευτικὰ μας κείμενα καὶ στὶς τελετουργικὰς Ἀκολουθίαις τῶν Μυστηρίων μας. Ἐκεῖ ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ δόγματά μας εἶναι ἐφικτὰ καὶ βιώσιμα καὶ ὅτι ἡ «κατὰ Χριστὸν» ζωὴ δὲν ἐκπληρώνει «κάποια» θρησκευτικὴ ὑποχρέωση, ἀλλὰ ἀποβλέπει ἀποκλειστικὰ στὸ προσωπικὸ μας ὄφελος.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει νὰ προτείνει στὸν καθένα μας τὴν ἐπίτευξη ἐμπειρικῆς σχέσεως μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεό. Σχέσεως ποῦ δὲν εἶναι ὀριζόντια γιὰ ὅλους, ἀλλὰ διαφοροτικὴ γιὰ τὸν καθένα, τελείως διαπροσωπικὴ, ὄχι ὁμως ἀνθαιρετικὴ, καὶ πάντως μέσα στὴν κεντρικὴ κοίτη τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς προδιαγεγραμμένης πορείας τῆς, ποῦ εἶναι ἡ ἄρδευσις τοῦ κόσμου.

Χρειάζεται νὰ ἐπικαιροποιήσουμε τὶς λέξεις καὶ τὶς ἐννοιες τῶν ἱερῶν κειμένων μας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξηγήσουμε τοὺς ὅρους καὶ τὰ ὄρια τῶν Μυστηρίων μας. Καὶ γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν οἱ ἀνθαιρεσίες, τὰ παραπάνω ὅπωςδήποτε νὰ βιωθοῦν μέσα στὸ ἐκκλησιαστικὸ γίγνεσθαι, ὅπου ἀνήκουν.

Ἡ ἐπικαιροποίησις λέξεων καὶ ἐννοιῶν θὰ ξεκλειδώσει τὴν τελείως παρεξηγημένην ἐννοια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐρμηνεία τῶν συμβόλων θὰ νοηματοδοτήσῃ τὰ τελείως ἐκκοσμηκευμένα Μυστήρια.

Ἡ ἀπεύθυνσις ἀνοιχτῆς πρόσκλησις «urbi et orbi, per mare per terram», θὰ διευρύνῃ τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ «μέσα μας».

Πῶς ἐννοῶ νὰ ἐξηγηθοῦν οἱ λέξεις, οἱ ἐννοιες καὶ τὰ σύμβολα στὴν ἐποχὴ μας, ὥστε τὸ μῆνυμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ γίνῃ κατανοητὸ στὸν σύγχρονον κόσμον; Ὡς ἑξῆς:

Τὸ «προστατορικὸ ἁμάρτημα», ἦταν ἡ ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης τοῦ κτίσματος στὸν Κτίστη.

Ἡ «ἔξωση» ἀπὸ τὸν παράδεισο, ἦταν ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ζήσει τὴν περιπέτεια τῆς ἐλευθερίας του.

Τὸ «θέλημα» τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι «τὸ καπρίτσιο» του, ἀλλὰ τὸ συμφέρον μας.

Οἱ «ἁμαρτίες», δὲν εἶναι πράξεις ποὺ ἀντιβαίνουν σὲ κάποιον παμπάλαιο ἀξιακὸ κώδικα, ἀλλὰ «πτώσεις» ποὺ μειώνουν τὸ ὑπεροχικὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου στὸ ἐπίπεδο τῶν θηλαστικῶν.

Ὁ «φόβος» τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ ἀγωνία μας, μὴν τυχὸν φανοῦμε κατώτεροι τῆς ἀγάπης Του.

Τὸ «κοντὰ» στὸν Θεὸ καὶ τὸ «μακριὰ» Του, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ Ἐκεῖνον, ἀλλὰ εἶναι «σχέση» ποὺ καθορίζεται ἀπὸ ἐμᾶς.

Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι πρᾶγμα, εἶναι «κάλεσμα».

Ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶναι τὸ βιβλίον τῆς Ἐκκλησίας, εὐτυχῶς δὲν εἶναι ἐπιστημονικὸ καὶ μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὴν καταλάβαιναν οἱ ἄνθρωποι σὲ διάφορες ἐποχές.

Ὁ Θεὸς προγνωρίζει ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος αὐθαιρέτως προκαθορίζει, ἀλλὰ ἐπειδὴ θεϊκῶς προβλέπει.

Καὶ ἀκόμα:

Νὰ ἐξηγήσουμε τὴ «συμπεριφορὰ» τοῦ Θεοῦ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὴν τόσο διαφορετικὴ τοῦ Χριστοῦ στὴν Καινὴ. Τὴν ἔννοια τῆς προφητείας καὶ τῶν θαυμάτων. Τὴν Ἐνανθρώπησιν ὡς «ἐρχομὸ» τοῦ Θεοῦ. Τὴν Ἀνάστασιν ὡς διάνοιξιν τοῦ ὀρίζοντα τῆς ψυχοσωματικῆς μας ὑπάρξεως. Τὰ ἔσχατα στὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως, ὡς τὴν πρὸ χαρούμενη προσμονή.

Καὶ ἀκόμα· τὴ σημασίαν τῶν συμβόλων καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν συμβολισμῶν στὰ Μυστήρια, τὴ διαφορὰ τῆς προσευχῆς ἀπὸ τὸν διαλογισμὸ, τοῦ μυστηρίου ἀπὸ τὴ μαγεία, τοῦ ἐκκλησιασμοῦ ἀπὸ τὴν κοινωνικοποίηση, τῆς ἐξομολόγησιν ἀπὸ τὴν ψυχανάλυσιν, τῆς νηστείας ὡς μέσου καὶ ὄχι ὡς σκοποῦ κ.ἄ.

Τὰ παραπάνω, ὅπως καὶ πολλὰ ἀκόμη, εἶναι θέματα ποὺ χρειάζεται νὰ δώσουν τὸ ἴδιον βιβλικὸν τοὺς μίνιμα, ὅμως μὲ ἐπίκαιρον λόγον καὶ σύγχρονον νόημα.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοήσει ὁ λαὸς μας τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ θρησκείαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ θρησκείαι δὲν ἔχουν μετριοπάθειαν καὶ ἐνδεχομένως «αὐριο» νὰ ἀκονίσουν τὰ μαχαίρια τῶν πολιτισμικῶν συγκρούσεων, ὅμως ἡ

Ἐκκλησία (ἐννοῶ ἢ Ὁρθόδοξη), ἔχει «στασίδι» στους ναούς της γιὰ ὄλους ἀνεξαιρέτως, ἄλλοθρήσκους καὶ ἀθέους, ἀκόμα καὶ γιὰ ὅσους δὲν τὸ θέλουν ἢ δὲν τὸ ξέρουν.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι σωματεῖο μὲ καταγεγραμμένα μέλη, οὔτε κόμμα ποῦ στρατολογεῖ ὀπαδούς. Στὴ θεολογικὴ μας γλῶσσα «συγχωρῶ» δὲν σημαίνει σβῆνω, ἀλλὰ παραβλέπω. Καὶ «οἰκονομῶ» σημαίνει «τακτοποιῶ ὅπως-ὅπως, τὰ βολεύω». Ὅποτε, στόχος τῆς «κατὰ Χριστὸν» ζωῆς δὲν εἶναι ἡ ἐπίτευξη «κάποιας», τάχα, ἀναμαρτησίας, ἀλλὰ ἡ καλλιέργεια φρονήματος μετανοίας. Γι' αὐτό, ὅταν ζητᾶμε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ μᾶς συγχωρέσει καὶ νὰ οἰκονομήσει τὴ σωτηρία μας, ἐννοοῦμε νὰ παραβλέπει τὰ «λόγω, ἔργω καὶ κατὰ διάνοιαν» λάθη μας καὶ σφάλματα.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοήσει ὁ λαὸς μας ὅτι οἱ κληρικοὶ δὲν εἵμαστε ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ, ἀλλὰ ἐκπρόσωποι τοῦ λαοῦ μας «ἐναντίον» τοῦ Θεοῦ. Ἔτοιμοι νὰ τοῦ ποῦμε, ὅπως ὁ Μωυσῆς: «συγχώρεσε τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ ἃν δὲν τὸ κάνεις, τότε σβῆσε καὶ ἐμᾶς, ἀπὸ τὸ βιβλίό σου».

Ὅλα τὰ παραπάνω εἶναι Κατήχηση, ἀσυγκρίτως σημαντικότερη ἀπὸ ξερὴ παροχὴ θρησκευτικῶν γνώσεων, καὶ διδάσκει ὑπεύθυνα τρόπο ζωῆς, σὰν ἀπόρροια τῆς λογικῆς λατρείας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ στὴν Ἐκκλησία δὲν γιορτάζουμε ἐπετεῖους γεγονότων ποῦ συνέβησαν «τῷ καιρῷ ἐκεῖνω», ἀλλὰ ἀπολαμβάνουμε τὴ ζωὴ ὅπως μᾶς πρότεινε ὁ Χριστὸς νὰ τὴ ζήσουμε, «τέτοια ζωὴ, μὲ τέτοια χαρὰ ποῦ κανεὶς ποτὲ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ μᾶς τὴν πάρει». Καὶ ἡ ζωὴ μας, σὰν «πόλη στὴν κορυφὴ ὄρους», προσκαλεῖ σιωπηλὰ καὶ τοὺς «ἐκτός», ἃν θέλουν νὰ τὴν ἀντιγράψουν.

Κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνα μας ἔχει ἀνάγκη αὐτὴν τὴν Κατήχηση. Καὶ ὅπωςδήποτε ὄχι Κατήχηση μὲ παρεξηγήσιμα γεγονότα τῆς ΠΔ ἢ ἀλυσιτελεῖ τῆς ΚΔ, ποῦ γεμίζουν τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο μὲ ἀπορίες, ὅπως: γιατί ὁ Θεὸς σκότωσε τὰ ἀθῶα πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων καὶ γιατί οἱ Ἑβραῖοι τιμωροῦνται ἐπὶ 2 χιλιάδες χρόνια γιὰ τὴ σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ!

Χρειαζόμαστε ὀρθὴ θεολογικὴ ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἀπο-θρησκευοποίηση τῆς Ἐκκλησίας, ἃν θέλουμε νὰ στηρίξουμε τὴν παραπαίουσα ἀνθρωπότητα στὸ ἀγχωμένο σήμερα καὶ στὸ ζοφερό της αὔριο.

Νὰ πλησιάσουμε τοὺς χριστιανούς μας μὲ λιγότερο ἀπαστραπτοῦσα ἐμφάνιση. Μὲ διάθεση συμπόρευσης καὶ ὄχι «ὡς ἐξουσίαν ἔχοντες». Ἔχουμε νὰ διδαχτοῦμε πολλὰ ἀπὸ τὰ πάθη τους, πρὶν τοὺς προτείνουμε εὐκόλες συ-

νταγές και γρήγορες λύσεις. Να μην τους «πουλίσουμε» ἐλπίδες και θεραπεΐες, ἀλλὰ νὰ καθίσουμε σωπηλοὶ δίπλα τους καὶ νὰ τοὺς χτυπήσουμε μὲ κατανόηση τὴν πλάτη. Καὶ μόνο ὅταν μᾶς ἐμπιστευθοῦν, νὰ τοὺς ψιθυρίσουμε «κάτι» κατανοητὸ καὶ ἐφαρμόσιμο, ἀλλὰ μὲ διάκριση καὶ εὐγένεια.

Νὰ μὴ συμβιβαστοῦμε μὲ τὰ λάθη τους, ἀλλὰ νὰ κατανοήσουμε τὰ τραύματά τους. Μεγαλύτερο τραῦμα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία δὲν ὑπάρχει, ὅποτε ὁ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος εἶναι, ἀπὸ μιά ἄποψη, πρόσωπο ἱερό.

Νὰ συγχρονιστοῦμε, ὅμως, μὲ τὸν χρόνο καὶ τὴν ἀντοχὴ τῶν χριστιανῶν μας. Νὰ ἐκλογικεύσουμε τὴ χρονικὴ διάρκεια τῶν Ἀκολουθιῶν μας καὶ ἔπειτα νὰ τοὺς προσκαλέσουμε νὰ ῥθουν στοὺς ναοὺς ἀπὸ τὸ «εὐλογητὸς» καὶ ὄχι ὅπως ἔρχονται, μισὴ ὥρα πρὶν τὸ «δι' εὐχῶν». Νὰ τολμήσουμε τὴν παλαιὰ ποιμαντικὴ τακτικὴ ποὺ «ἔφερε» τοὺς ἐσπερινοὺς τὸ πρωὶ καὶ «ἔστειλε» τοὺς ὄρθρους τὸ βράδυ. Νὰ δώσουμε στοὺς ἀνθρώπους μας λατρευτικὲς εὐκαιρίες σὲ διάφορες στιγμὲς τῆς ἡμέρας. Νὰ μετατρέψουμε τὰ κηρύγματα σὲ διδασκαλίες ποὺ προτείνουν λυτρωτικὴ ἐλευθερία, χαρὰ καὶ σωτηρία. Ὅχι συρραφὴ πολιτικῶν συνθημάτων ἢ κοινωνικῶν διαπιστώσεων. Ὅχι ἐλπίδες σὲ θαύματα, ὄχι μελλοντολογικὴ τρομολαγνία, ἀλλ' οὔτε μουσειακὴ φρυκτωρία. Κάποτε μὲ αὐτὰ κοιμίζαμε τὸν κόσμον ἢ τὸν κατεβάζαμε στὸ πεζοδρόμιον. Εἶναι καιρὸς «νὰ ἀνεβάσουμε τὸ ἐπίπεδο», γιὰ νὰ «μᾶς ἀντέχει» ὁ κοινὸς νοῦς. Καὶ ὅπωςδῆποτε, τὴν ἀπωλεσθεῖσα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ καθημερινότητα κοσμιότητα καὶ εὐπρέπεια, νὰ τὴν ἐπαναφέρουμε, τοῦλάχιστον στὴν Ἐκκλησία. Νὰ ἀναθρέψουμε ἐλεύθερα πνεύματα ποὺ δὲν θὰ τρέμουν τὸν Θεό, ἀλλὰ θὰ τὸν ἀγαποῦν, ἀφοῦ εἶναι «ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος». Νὰ οἰκοδομήσουμε εὐκρινεῖς πιστοὺς, χωρὶς ὑποκριτικὴ καὶ ψευδαισθήσεις ἀγιότητος. Μὲ χαρὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ μὲ ἀντοχὴ στὶς πτώσεις τους. Μὲ ἐλπίδα στὸν Χριστὸ καὶ στὸ αἷμα Του, ποὺ δὲν χύθηκε μάταια στὸν Γολγοθᾶ. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ποτέ, ὅτι ὁ Κύριος «ἀποκαλύφθηκε» στὶς σημαντικότερες συζητήσεις ποὺ ἔκανε, μὲ μιά ἁμαρτωλὴ Σαμαρείτισσα καὶ ἕναν δειλό, κρυμμένο μαθητὴ του.

Ὅσα ἀπὸ τὴν Παράδοσὶ μας δὲν γίνονται πλέον ἀντιληπτά, ὅσα παρερμηνεύονται ἢ εὐτελίζονται, εἶναι προτιμότερο νὰ διακοποῦν, προκειμένου ἔτσι νὰ διασωθοῦν καὶ τότε νὰ ἀναβίωσουν ξανά, ὄχι πλέον σὰν ἐθιμικά, παραδοσιακά, φολκλορικὰ γεγονότα, ἀλλὰ ὡς βαθειὰ πνευματικά.

Γιὰ παράδειγμα: οἱ λιτανεῖες χωρὶς Λειτουργία εἶναι εὐσεβιστικὸς περίπατος, τί ὠφελεῖ; Καὶ λιτανεῖες ποὺ δὲν ἐγείρουν τὸ χέρι νὰ σταυροκοπηθεῖ ἢ δὲν κάνουν τὸν αὐχένα νὰ κύψει, ἀλλὰ ὑψώνουν τὰ κινητὰ γιὰ νὰ καταγρά-

ψουν βιντεοκλίσεις, δὲν ἔχουν πλέον νόημα. Μᾶλλον ἀπο-ἱεροποιῶν καὶ εὐτελιζοῦν τὰ λιτανευόμενα ἱερά. Καλύτερα εἶναι νὰ σταματήσουν, καὶ ὅταν οἱ χριστιανοί μας παραπονεθοῦν, τότε νὰ τοὺς ἐξηγήσουμε τὸ πνευματικὸ νόημα τῶν παραπάνω, ποὺ κοσμικεύθηκε. Κατήχηση εἶναι κι αὐτή!

Κατήχηση εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ Συνοδικότητα, τῆς ὁποίας «τὸ μὲν σχῆμα πολὺ, ἡ δὲ ἀλήθεια οὐδαμοῦ». Ἄν δὲν «ἀσπαζόμαστε» τὸ χέρι τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὸ δικό μας, τότε μᾶς ἔχει ἤδη καταπιεῖ ἡ προτεσταντικὴ νοοτροπία καὶ ἐπιβεβαιώνεται τὸ «κάθε Ὁρθόδοξος καὶ ἡ Ὁρθοδοξία του!» Ὅταν ὁ κάθε ἐπίσκοπος, παραθεωρεῖ ἐπίσημες συνοδικὲς ἀποφάσεις καὶ αὐτενεργεῖ τὴν ποικιλιὰν τοῦ αὐτάρκεια· ὅταν ὁ κάθε ἱερέας ἀγνοεῖ τὸν ἐπίσκοπό του καὶ «γεροντίζει», προκειμένου νὰ «ποιήσει προσίλυτον ἕνα»· τότε καὶ ὁ κάθε χριστιανὸς θὰ μεγαλαυχεῖ ὅτι ἀποτεριχίζεται, δηλαδὴ θὰ καταπᾶ «ὀρειάλωτος». Ἡ Ἐκκλησία εἶναι «καταδικασμένη» νὰ μὴν γνωρίζει θάνατο ποτέ, ὅμως οἱ ζηλωτὲς τῆς («λαὸς ἀπαίδευτος», δηλαδὴ ἀκατήχητος), κάποτε, θὰ πεθάνουν. Θὰ εἶναι θυμωμένοι μὲ τὸν Θεό, ἐπεὶδὴ δὲν ἀνταποκρίθηκε στοὺς ζηλωτισμοὺς τοὺς καὶ θὰ παραμείνουν παντελῶς ξένοι μὲ τὴ φιλανθρωπία Του.

Ὅφειλουμε μὲ ταπείνωση νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ἡ ἐμπειρία τῆς ἀντιγραφῆς ἄλλων κατηχητικῶν προτύπων δὲν ἄφησε τίποτε στὸν λαὸ μας, παρὰ μόνο τραύματα. Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ἐπιστρέψουμε στὴν κατ' ἐξοχίαν Κατήχηση ποὺ εἶναι τὸ λατρευτικὸ κίβητος τῆς Ἐκκλησίας μας, ὡς ἐμπειρία καὶ πρότασι ζωῆς, τῆς «νῦν καὶ τῆς μελλούσης».

Τὰ Κατηχητικὰ μαθήματα τῶν προηγουμένων δεκαετιῶν δὲν μᾶς ἔφεραν καλοὺς μαθητὲς. Σήμερα πλέον οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀντέχουν τὴν ἐμβριθὴ μελέτη, οὔτε ἐπιδιώκουν τὴ γνώση· προτιμοῦν τὴν εὐκόλη πληροφορία. Ἦρθε, λοιπόν, ἡ ὥρα μας! Ἐπεὶδὴ ἔμεις ἔχουμε τὴν ἐντολή τοῦ Ἀπ. Παύλου, γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο τοῦ καιροῦ μας «νὰ ξαγρυπνήσουμε, νὰ κακοπαθήσουμε, νὰ τὸν εὐαγγελίσουμε ξανὰ καὶ νὰ τὸν πληροφορήσουμε γιὰ τὴ διακονία μας». Ὅχι γιὰ νὰ γίνῃ καλύτερος ἄνθρωπος, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωθεῖ σύνολος, «ὁ διπλοῦς ἄνθρωπος».

Ὁ Ὅμηρος μεγαλειωδῶς μᾶς εἶχε διδάξει στὴν «Ὀδύσειά» του ὅτι ὀλόκληρη ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι διάπλευση ὠκεανοῦ. Οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι ἀκόμα θυμόμαστε. Ξέρουμε, ὅτι πίσω μας ἀφήσαμε ἕνα ἀκρογιάλι, τὸ ἀκρογιάλι τοῦ Θεοῦ, καὶ τώρα καταμεσῆς τοῦ πελάγου κλυδωνιζόμαστε, προσδοκῶντας νὰ βάλουμε πόδι στὴν ἀντικρινὴ ἀκτὴ. Χωρὶς νὰ ἔχουμε ἄλλη

ἐκλογί. Ἐκείνο ποὺ ἐμεῖς χρειάζεται νὰ διαβεβαιώσουμε τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, εἶναι ὅτι ὑπάρχει Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται κοντά μας περπατώντας πάνω στὰ κύματα. Μᾶς δίνει τὸ χέρι Του, μᾶς βγάζει ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ μᾶς ἀνεβάζει ξανὰ στὸ πλοῖο, λέγοντας στὸν καθένα μας χαμογελαστά: «ὀλιγόπιστε, γιατί φοβήθηκες;»!